

Dz.U. 1995 Nr 78 poz. 396

U C H W A Ł A

TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO

z dnia 14 czerwca 1995 r.

Sygn.akt W.19/94

w sprawie ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni art.31 ust.1 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 1991 r. Nr 109, poz.470 z późn.zm.)

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie:

Przewodniczący: Prezes TK Andrzej Zoll

Sędziowie TK: Zdzisław Czeszejko-Sochacki

Tomasz Dybowski (sprawozdawca)

Stefan Jaworski

Krzysztof Kolasiński

Wojciech Łączkowski

Ferdynand Rymarz

Wojciech Sokolewicz

Błażej Wierzbowski

po rozpoznaniu w dniach 31 maja i 14 czerwca 1995 r. w trybie art.13 ust.1 i 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (tekst jednolity Dz.U. z 1991 r. Nr 109, poz.470 oraz z 1993 r. Dz.U. Nr 47, poz.213, z 1994 r. Dz.U. Nr 122, poz.593) wniosku Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art.31 ust.1 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym przez wyjaśnienie, czy stwierdzenie, że prawomocne orzeczenie sądowe zostało wydane z zastosowaniem przepisu, który w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, jako sprzeczny z Konstytucją lub aktem ustawodawczym został zmieniony bądź uchylony w części lub w całości, stanowi samodzielną podstawę wznowienia postępowania sądowego

u s t a l i ł :

Zmiana bądź uchylenie w części lub w całości przepisu prawnego w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego o sprzeczności tego przepisu z Konstytucją lub aktem ustawodawczym, oznaczające utratę mocy obowiązującej w części lub w całości takiego przepisu z powodu stwierdzonych przez Trybunał Konstytucyjny jego niekonstytucyjności bądź sprzeczności z aktem ustawodawczym, stanowią stosownie do art.31 ust.1 ustawy o

Trybunale Konstytucyjnym w zakresie i w terminie określonym w tym przepisie samodzielną podstawą wznowienia postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem wydanym z zastosowaniem przepisu, który jako sprzeczny z Konstytucją lub aktem ustawodawczym został zmieniony bądź uchylony w części lub w całości.

W pozostałym zakresie, dotyczącym trybu i zasad postępowania nie unormowanego w art.31 ust.1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, stosuje się przepisy regulujące postępowanie sądowe w sprawach danego rodzaju.

UZASADNIENIE

I.

1. Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego we wniosku z dnia 21 grudnia 1994 r. wniósł o ustalenie powszechnie obowiązującej wykładni art.31 ust.1 ustawy o TK, przedstawiając zagadnienie interpretacyjne przytoczone na wstępie niniejszej uchwały. W uzasadnieniu wniosku Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego przedstawił pogląd, że zmiana lub uchylenie aktu normatywnego (w całości lub w części) z powodów określonych w art. 31 ust. 1 stanowi odrębną podstawę wznowienia postępowania sądowego. Stwierdzenie, że wystąpiła taka podstawa pozwala - zdaniem wnioskodawcy - na podjęcie czynności procesowych zmierzających do wznowienia postępowania. Podstawę i zakres wznowienia oraz termin, w jakim może ono nastąpić, określa wówczas art.31 ust.1 ustawy o TK, natomiast pozostałe kwestie, zwłaszcza proceduralne - przepisy o postępowaniu sądowym.

Jak wynika z wyводу Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego, zagadnienie interpretacyjne przedstawione do rozstrzygnięcia przez Trybunał Konstytucyjny w trybie ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni ustaw budzi wątpliwości w praktyce sądowej, które bywają rozstrzygane w sposób odmienny od proponowanego przez wnioskodawcę. Przykładem może być omówione w uzasadnieniu wniosku stanowisko jednego z sądów apelacyjnych, który odrzucił skargę o wznowienie prawomocnie zakończonego postępowania w sprawie cywilnej wskazującą jako podstawę wznowienia art.31 ust.1 ustawy o TK, uznając, że podstawy wznowienia postępowania sądowego w sprawach cywilnych zostały określone wyczerpująco w art.401 i 403 kodeksu postępowania cywilnego; przepisy te nie przewidują wznowienia postępowania z powodu zmiany stanu prawnego zaszłej w wyniku obwieszczenia Prezesa Trybunału Konstytucyjnego o utracie mocy obowiązującej wadliwego przepisu (na okoliczność tę powoływał się skarżący we wspomnianej sprawie cywilnej). Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego zauważa, że podobne stanowisko zdaje się wynikać z wypowiedzi tych przedstawicieli doktryny, którzy także po wejściu w życie ustawy o TK są zdania, iż wznowienie postępowania w sprawie cywilnej może nastąpić tylko z powodów określonych w art.401 lub 403 k.p.c.

Wnioskodawca podkreśla, że reprezentowany przez niego pogląd co do prawidłowej wykładni art.31 ust.1 ustawy o TK - przyjmujący, że przepis ten formułuje samodzielną podstawę wznowienia postępowania sądowego - znajduje oparcie we

wnioskach wpływających z wykładni gramatycznej. Odmówienie temu przepisowi takiego znaczenia byłoby równoznaczne z uznaniem fragmentu art.31 ust.1 ustawy o TK za zbędny, co w świetle powszechnie akceptowanych reguł tej wykładni jest niedopuszczalne. Ponadto Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego podnosi, że kwestionowane przez niego stanowisko odmienne w kwestii wykładni art.31 ust.1 ustawy o TK można by akceptować tylko wtedy, gdyby została prawnie wyłączona możliwość określenia podstawy wznowienia postępowania cywilnego w innych niż przepisy k.p.c. przepisach rangi ustawowej; polskie ustawodawstwo nie przewiduje jednak takiego ograniczenia.

2. Prokurator Generalny w piśmie z dnia 21 lutego 1995 r. przedstawił stanowisko w istocie identyczne ze stanowiskiem wnioskodawcy, stwierdzając, że art.31 ust.1 ustawy o TK stanowi samodzielną podstawę wznowienia postępowania sądowego. W uzasadnieniu Prokurator Generalny zwraca uwagę na to, że stanowisko komentatorów kodeksu postępowania cywilnego, w myśl których wyliczenie podstaw wznowienia postępowania cywilnego w art.401 i 403 tego kodeksu jest wyczerpujące, należy odczytywać w ten sposób, iż jest to wyliczenie wyczerpujące w komentowanym kodeksie, a nie w całym ustawodawstwie polskim. Prokurator Generalny wskazuje ponadto na wypowiedzi przedstawicieli doktryny, Trybunału Konstytucyjnego i Sądu Najwyższego, z których wynikają argumenty przemawiające za prezentowanym przez wnioskodawcę sposobem rozumienia art.31 ust.1 ustawy o TK. Ponadto Prokurator Generalny wypowiada pogląd, że przepis art.31 ust.1 ustawy o TK stanowi samodzielną podstawę wznowienia postępowania sądowego również w przypadku, gdy orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności przepisu prawnego z Konstytucją nie zostało rozpatrzone przez Sejm w terminie 6 miesięcy od dnia przedstawienia mu tego orzeczenia i utrata mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu nastąpiła w wyniku obwieszczenia Prezesa Trybunału Konstytucyjnego ogłoszonego w Dzienniku Ustaw.

II.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Uznanie przez Trybunał Konstytucyjny sprzeczności określonego przepisu prawnego z Konstytucją lub aktem ustawodawczym pociąga za sobą skutki prawne przede wszystkim w stosunku do tego przepisu jako takiego, ale także - w stosunku do aktów stosowania prawa wydanych na jego podstawie.

Skutki pierwszego rodzaju określone są w art.33a ust. 2 i 3 przepisów konstytucyjnych pozostawionych w mocy przez art.77 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz.426 z późn.zm.) oraz w art. 7-10 ustawy o TK. W wymienionych przepisach prawodawca ustanowił procedury zmierzające do oczywistego celu, jakim jest eliminowanie z systemu obowiązującego prawa - przez odpowiednią zmianę bądź uchylenie zakwestionowanych przez Trybunał przepisów - norm prawnych rangi ustawowej sprzecznych z normami konstytucyjnymi, a także norm prawnych niższej rangi sprzecznych z normami konstytucyjnymi lub ustawowymi.

W wyniku takiej zmiany bądź uchylecia w części lub całości przepisu prawnego traci on we wskazanym zakresie moc obowiązującą, z tym, że w wypadku jego zmiany uzyskuje moc obowiązującą nowa zmieniona jego treść.

Zmiana lub uchylecie przepisu prawnego nie zawsze oznacza utratę jego znaczenia dla oceny stosunków prawnych powstałych przed jego zmianą bądź uchyleciem. Z prawa międzyczasowego może bowiem wynikać, że w pewnych przypadkach obowiązuje „zasada o przedłużonym działaniu ustawy dawnej”, co sprawia, iż dla oceny skutków prawnych zdarzenia powstałego przed zmianą bądź uchyleciem przepisów właściwe są te przepisy, które formalnie zostały zmienione bądź uchylone. Jednakże z założeń państwa prawnego, w którym konstytucja stanowi podstawę spójnego systemu prawnego wynika, że „zasada przedłużonego działania ustawy dawnej” nie może dotyczyć przepisów zmienionych bądź uchylonych z powodu ich niekonstytucyjności lub sprzeczności z aktem ustawodawczym. Dlatego Trybunał Konstytucyjny uznał za stosowne wskazać w pierwszej części uchwały na utratę mocy obowiązującej przepisów zmienionych bądź uchylonych na skutek stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny ich niekonstytucyjności lub sprzeczności z aktem ustawodawczym.

Utrata mocy obowiązującej przepisu może nastąpić nie tylko na skutek zmiany bądź uchylecia przepisu przez właściwy organ, ale również w innym trybie, np. wskazanym w art.10 ust.3 o Trybunale Konstytucyjnym.

Nie poprzestając na unormowaniu dotyczącym korygowania skutków stwierdzonych przez Trybunał Konstytucyjny błędów w stanowieniu prawa, które występują w systemie obowiązujących norm prawnych (można je nazwać skutkami bezpośrednimi), prawodawca zmierza również do korygowania dalszych skutków tych błędów - mianowicie do odpowiedniego korygowania skutków prawnych ukształtowanych na podstawie wadliwych (ze względu na sprzeczność z Konstytucją lub aktami ustawodawczymi) przepisów prawnych, co niekiedy wymaga wzruszenia prawomocnych aktów stosowania prawa wydanych na podstawie owych przepisów. To korygowanie stosunków prawnych jest przedmiotem regulacji art.31 ustawy o TK. W uzasadnieniu orzeczenia z dnia 8 listopada 1994 r. (P.1/94) Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że wymienionemu przepisowi przypada szczególne znaczenie dla określenia mocy wiążącej orzeczeń Trybunału; dopuszcza on „uzdrowienie” innego postępowania (sądowego, administracyjnego itp.). Należy tu dodać, że w demokratycznym państwie prawnym tego rodzaju „uzdrowienie” nie może następować w sposób automatyczny i spontaniczny, lecz musi dokonywać się w ramach unormowań prawnych regulujących, ze względu na ochronę innych wartości porządku prawnego, granice dopuszczalności, zakres i tryb owego „uzdrowienia”. Zasadniczy trzon tej regulacji zawarty jest obecnie w art.31 ustawy o TK, natomiast w niektórych kwestiach proceduralnych artykuł ten odsyła do przepisów ustaw odrębnych od ustawy o TK. Omawiany artykuł reguluje wzruszanie prawomocnych orzeczeń i ostatecznych decyzji - a więc takich, które nie podlegają zaskarżeniu w zwykłym toku instancji, lecz mogą być wzruszone już tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Korygowanie aktów stosowania prawa nie mających jeszcze waloru prawomocności (ostateczności) - z powodu uchylecia lub zmiany przepisów stanowiących podstawę wydania danego aktu - w zwykłym trybie kontroli instancyjnej nie wymagało specjalnej regulacji prawnej, skoro na zasadach ogólnych organ kontroli instancyjnej orzeka na podstawie stanu prawnego obowiązującego w dniu orzekania.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że powołane wyżej przepisy konstytucyjne i przepisy ustawy o TK wyrażają generalną tendencję ustrojową do korygowania skutków naruszeń Konstytucji i aktów ustawodawczych w procesie

stanowienia prawa - i to zarówno skutków bezpośrednich (co do wadliwej treści, bo sprzecznej z Konstytucją lub aktami ustawodawczymi ustanowionych norm prawnych), jak i skutków pośrednich (w zakresie stosunków prawnych ukształtowanych na podstawie tych norm). Ta generalna tendencja stanowi ważną wskazówkę w tłumaczeniu przepisów regulujących dopuszczalność, zakres i tryb owego korygowania - wyznacza kierunek rozstrzygania ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych w tej materii.

2. Przepis art. 31 ust. 1 ustawy o TK, stanowiący przedmiot wykładni w sprawie niniejszej, jest - jak wskazano wyżej - fragmentem artykułu regulującego wzruszenie prawomocnych orzeczeń i ostatecznych decyzji wydanych na podstawie przepisów, których wadliwość stwierdzona przez Trybunał Konstytucyjny była powodem ich realizacji bądź uchylecia (w całości lub w części).

Rozpatrywany przepis odnosi się do prawomocnie zakończonych postępowań sądowych. W jego treści mowa jest wprawdzie również o postępowaniu arbitrażowym, jednak należy uznać, że w związku z ustawą z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175) oraz określonym w omawianym przepisie trzyletnim terminem do wznowienia postępowania arbitrażowego przepis ten w tym zakresie stał się bezprzedmiotowy, zatem obecnie dotyczy tylko prawomocnie zakończonych postępowań sądowych. *Lege non distinguente*, chodzi o wszelkie postępowania przed sądami prowadzące do wydania orzeczenia - bez względu na przedmiot sprawy i rodzaj stosowanej procedury.

Przedstawione przez Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego zagadnienie interpretacyjne odnoszące się do art.31 ust. 1 ustawy o TK może nasuwać wątpliwości ze względu na fragment tego przepisu w brzmieniu: „może być wznowione w trybie i na zasadach określonych w przepisach o postępowaniu sądowym”. *Prima facie* w grę wchodzi dwa sposoby rozumienia cytowanego wyrażenia. Według pierwszego wznowienie postępowania sądowego w wypadku zmiany stanu prawnego, o której mowa w interpretowanym przepisie, byłoby dopuszczalne wówczas, gdyby w odniesieniu do danej sprawy istniała podstawa (przesłanka) wznowienia określona w odrębnych (zawartych poza ustawą o TK) przepisach o postępowaniu sądowym; według drugiego rozumienia - zmiana w stanie prawnym określona w art. 31 ust. 1 stanowi samodzielną podstawę wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania sądowego (odrębną od podstaw wznowienia zawartych w innych przepisach, stanowiącą warunek wystarczający wznowienia), zaś odrębne przepisy o postępowaniu sądowym stosuje się do określenia „trybu i zasad” w zakresie innych niż podstawy wznowienia zagadnień postępowania sądu i podmiotów uczestniczących w danej sprawie, a więc kwestii proceduralnych.

Zestawienie omawianego art.31 ust.1 ustawy o TK z przepisami o postępowaniu sądowym regulującymi podstawy wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania prowadzi do wniosku, że pierwszy ze wskazanych sposobów rozumienia tego przepisu jest na gruncie powszechnie przyjętych reguł wykładni niemożliwy do przyjęcia, gdyż zawarte w cytowanym wyrażeniu odesłanie do przepisów o postępowaniu sądowym byłoby - ze względu na treść owych przepisów - bezprzedmiotowe. I tak, w przepisach kodeksu postępowania cywilnego (na których koncentruje swą uwagę wnioskodawca) określających podstawy wznowienia postępowania, tj. w art.401 i 403, ustawodawca nie przewidział ani jednej takiej podstawy wznowienia, która obejmowałaby wszystkie czy choćby tylko niektóre z sytuacji określonych w art.31 ust.1 ustawy o TK; kodeksowe podstawy wznowienia postępowania, ujmując ogólnie, dotyczą, pewnych wad proceduralnych, elementów stanu faktycznego danej sprawy, zachowań osób w niej zainteresowanych albo stosunku danego postępowania do innego postępowania, przy czym żadna z nich nie

obejmuje zmian w stanie prawnym, o których mowa w art.31 ust.1 ustawy o TK. Zatem przy pierwszym sposobie rozumienia tego przepisu okazałoby się, iż cytowane wyżej odesłanie do „trybu i zasad określonych w przepisach o postępowaniu sądowym” - w zakresie postępowania sądowego uregulowanego w kodeksie postępowania cywilnego - byłoby odesłaniem bezprzedmiotowym („pustym”) i że w ogóle nie byłoby podstawy prawnej do wznowienia takiego postępowania sądowego w wypadku zmiany stanu prawnego, o którym mowa w art.31 ust.1 ustawy o TK. Jednocześnie interpretowany przepis ustanawia *expressis verbis* ograniczenie czasowe co do wznowienia postępowania w sprawach cywilnych we wspomnianej sytuacji zmiany stanu prawnego (pięć lat od uprawomocnienia się orzeczenia). Przy pierwszym sposobie interpretacji odesłania w art.31 ust.1 ustawy o TK do przepisów o postępowaniu sądowym wspomniane ograniczenie czasowe byłoby bezprzedmiotowe, zatem fragment przepisu wyrażający to ograniczenie należałoby uznać za całkiem zbędny. Z podobnych powodów za bezprzedmiotowe trzeba by uznać wspomniane odesłanie w art.31 ust. 1 ustawy o TK do przepisów o postępowaniu sądowym w zakresie postępowania karnego, a to z racji sformułowania przesłanek wznowienia postępowania w art.474 k.p.k. (w zw. z art.388 tegoż kodeksu).

Wnioski, do których prowadzi powyższy tok rozumowania, nie dałyby się pogodzić z założeniem o racjonalności prawodawcy, leżącym u podstaw poprawnej wykładni przepisów prawa. Nie byłby bowiem racjonalny prawodawca, który dopuszczałby *expressis verbis* możliwość wznowienia postępowania z powodu uchylenia lub zmiany wadliwego przepisu (ustanawiając przy tym dla określonych wypadków *explicite* czasowe ograniczenie dopuszczalności wznowienia postępowania z tego powodu), a jednocześnie określałby jako wyłączne tylko takie podstawy wznowienia postępowania, które nie pozwalałyby na wznowienie postępowania z tego właśnie powodu.

Uwzględniając te argumenty, a także biorąc pod uwagę sformułowaną wyżej dyrektywę wykładni art.31 ustawy o TK wywiedzioną z rozwiązań ustrojowych, należy odrzucić pierwszy sposób rozumienia art.31 ust. 1 ustawy o TK i uznać za prawidłowy ten, za którym opowiadają się Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Prokurator Generalny (teza niniejszej uchwały, zdanie pierwsze).

Pogląd, że art.31 ust. 1 określa samodzielną podstawę wznowienia postępowania w sytuacji zmiany stanu prawnego określonej w tym przepisie Trybunał Konstytucyjny wypowiedział uprzednio w uzasadnieniu uchwały z dnia 4 kwietnia 1995 r. (W.9/94). Jednocześnie Trybunał Konstytucyjny zauważył, że przepisu tego nie można stosować na zasadzie analogii do sytuacji kolizji między prawomocnym rozstrzygnięciem sądowym a ustaloną później przez Trybunał Konstytucyjny powszechnie obowiązującą wykładnią przepisu stanowiącego podstawę tego rozstrzygnięcia, gdyż takie stosowanie kolidowałoby z powszechnie przyjętym zapatrywaniem, iż przepisów określających dopuszczalność wzruszania rozstrzygnięć prawomocnych (w tym podstawy wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania) nie wolno interpretować rozszerzająco. W takich sytuacjach - jak stwierdził wówczas Trybunał Konstytucyjny - w grę może wchodzić wzruszenie prawomocnego orzeczenia sądowego w drodze rewizji nadzwyczajnej, jeżeli w konkretnym stanie faktycznym spełnione są kwalifikowane przesłanki zastosowania tego środka, określone we właściwych przepisach o postępowaniu sądowym.

3. Z tezą uzasadnioną w poprzednim punkcie niniejszych rozważań ściśle wiąże się stwierdzenie, że odesłanie w art.31 ust. 1 ustawy o TK do „trybu i zasad określonych w przepisach o postępowaniu sądowym” nie zawiera odesłania do określonych w owych przepisach podstaw wznowienia postępowania. Ujmując bardziej ogólnie należy

stwierdzić, że odesłanie to nie dotyczy tych elementów unormowania trybu i zasad wznowienia postępowania, które są uregulowane bezpośrednio w art.31 ust.1 ustawy o TK, to jest podstawy wznowienia każdego postępowania sądowego, a ponadto czasowego zakresu stosowania na tej podstawie wznowienia postępowania w sprawach cywilnych (interpretowany przepis stanowi pod tym względem *lex specialis* w stosunku do art. 408 k.p.c., zawiera bowiem ograniczenie bardziej rygorystyczne niż w kodeksie). Wszystkie inne kwestie dotyczące żądania wznowienia postępowania, właściwości oraz czynności sądu podlegają natomiast regulacji zawartej we właściwych dla danej sprawy przepisach o postępowaniu sądowym (teza niniejszej uchwały, zdanie drugie).

4. W związku z końcową częścią uzasadnienia stanowiska Prokuratora Generalnego w niniejszej sprawie (zreferowanego wyżej) należy sformułować tezę bardziej ogólną niż sugestia przedstawiającego to stanowisko - tę mianowicie, że w myśl art. 31 ust.1 ustawy o TK istnieje podstawa do wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania sądowego nie tylko w przypadku uchylenia lub zmiany przepisu, będącego przedmiotem orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, przez organ właściwy do wydania tego przepisu (w trybie art.7 ust.3 albo art. 9 ustawy o TK), ale także w przypadku utraty mocy obowiązującej tego przepisu w myśl art.10 ust. 1 ustawy o TK, która to utrata mocy obowiązującej jest ogłaszana przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego na podstawie art. 10 ust. 3 tej ustawy. Tego rodzaju utrata mocy obowiązującej może dotyczyć zarówno przepisów aktów normatywnych Prezydenta, naczelných i centralnych organów administracji państwowej oraz innych naczelných i centralnych organów państwowych (o których mowa w art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK), jak i przepisów ustaw (co do przepisów ustaw - por. pkt 3 sentencji uchwały Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 października 1993 r. (W.6/93) w sprawie powszechnie obowiązującej wykładni art. 7 ust. 2 ustawy o TK - Dz.U. z 1993 r. Nr 105, poz. 481).

Wypada dodać, że nie miałoby żadnego uzasadnienia różnicowanie na gruncie art. 31 ustawy o TK z jednej strony sytuacji, w których uznany przez TK za wadliwy przepis traci moc z tego powodu, że zostaje uchylony przez organ właściwy do jego wydania, a z drugiej strony sytuacji, w których przepis ten, wobec bezczynności właściwego organu, traci moc w trybie określonym w art. 10 ust.3 ustawy o TK. W obu bowiem wypadkach identyczna jest przyczyna utraty przez przepis mocy obowiązującej, identyczna jest też forma stwierdzenia tej przyczyny (orzeczenie TK) - w konsekwencji identyczne muszą być skutki prawne tej utraty w odniesieniu do aktów stosowania prawa wydanych na podstawie wadliwego przepisu.

Z tych wszystkich względów Trybunał Konstytucyjny ustalił powszechnie obowiązującą wykładnię jak w sentencji.